

перевіряти правильність їх виконання, переглядати навчальні фільми й анімації, грати в ігри, мандрувати світом 3D, складати пазли та багато іншого. Максимально придатним для організації самостійної навчальної діяльності молодших школярів в умовах значних ресурсних обмежень став мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю», створений освітніми організаціями War Child Holland та Громадська спілка «Освіторія» у партнерстві з Міністерством освіти і науки України [6]. Донорами цього проєкту стали UBS Optimus Foundation, Jacobs Foundation, Roger Federer Foundation і Fourfold Foundation. До розроблення навчального контенту застосунку долучалися й науковці нашого відділу. Метою проєкту стало надання всім українським учням 1–4 класів можливості навчатися за українськими навчальними програмами у будь-якій точці світу та за будь-яких організаційних умов. Застосунок містить пізнавальні анімаційні та відеоуроки з математики, які розроблені за підходами мікронавчання. Це невеличкі за тривалістю заняття, що подають суть навчальних тем згідно з календарним плануванням уроків. Їх доповнюють навчальні інтерактивні мініігри для закріплення вивченого матеріалу.

Нині в НАПН України розгорнуто роботу зі створення інструментарію та методики діагностики освітніх втрат на всіх ступенях загальної середньої освіти, з розроблення методичних рекомендацій щодо їх подолання.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні. Наказ МОН від 13.05.2022 № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0438729-22#Text>
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitic.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
3. Topuzov, O., Bibik, N., Lokshyna, O., & Onoprienko, O. (2022). Organisation of primary education at war in Ukraine: results of a survey of primary education specialists. *Education: Modern Discourses*, 5. P. 7–18.
4. Відділ початкової освіти імені О. Я. Савченко. 2023. URL: <https://www.facebook.com/groups/pochosvita>
5. Навчання без меж. 2023. URL: <https://d-learning.com.ua/>
6. Вивчаю – не чекаю. 2022. Міжнародний освітній проєкт. URL: <https://primary.org.ua/about/>

Петрук Оксана Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

ПИСЕМНЕ МОВЛЕННЯ: ДО ПРОБЛЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ

Надзвичайно складна ситуація, яку переживає вітчизняна система освіти упродовж останніх трьох років, спричинена спочатку тривалими карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19, а потім повномасштабною військовою агресією російської федерації, призвела до нагромадження проблем в освітянській галузі та навчальних втрат здобувачів освіти.

Проблема навчальних втрат сьогодні є вкрай гострою й безпосередньо стосується теми наукового дослідження «Педагогічне управління розвитком навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів», яке розпочали в 2023 році співробітники відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України. Адже виявлення рівня навчальних досягнень та прогалин у знаннях учнів є першоосновою для подальшого узагальнення аналітичних даних, формулювання висновків та рекомендацій щодо коригування умов та засобів навчання.

У полі наших наукових інтересів – процес навчання української мови в початковій школі. Предметом безпосередньо нашого дослідження було визначено навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів під час опанування письма як виду мовленнєвої діяльності. З-поміж усіх видів мовленнєвої діяльності письмо є найскладнішим, оскільки вимагає більшої підготовки та зусиль, як фізичних, так і психічних. Воно відіграє фундаментальну роль у когнітивному та мовному розвитку дітей, формуванні їхньої грамотності.

У процесі опанування початкового курсу української мови передбачено формування в учнів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

У Державному стандарті початкової освіти щодо писемного мовлення окреслено такі обов'язкові результати навчання:

– на кінець першого циклу навчання учень / учениця пише рукописними буквами, злито, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлювання, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; перевіряє написане, виявляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших осіб;

– на кінець другого циклу навчання учень / учениця пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючись норм літературної мови; створює тексти різних типів і жанрів; знаходить і виправляє орфографічні помилки; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного.

Ці результати стали орієнтирами для розроблення інструментарію вимірювання навчальних втрат здобувачів освіти з української мови, зокрема з писемного мовлення. Принагідно зазначимо, що у трактуванні терміна «навчальні втрати» (learning losses) поділяємо думку О.В. Онопрієнко. Вчена вживає його в контексті виявлення невідповідності (зниження, відхилення) наявного рівня навчальних досягнень учнів відносно запроєктованих очікуваних результатів для певного проміжку освітнього процесу або відносно результатів, які були характерними для такого періоду навчання школярів тієї ж вікової групи у попередні роки [2, с. 121]. Подібний погляд висловлюють і фахівці *Українського центру оцінювання якості освіти*, котрі навчальні втрати пов'язують з когнітивними навичками учнів, прогалинами в знаннях, недосягненням учнівством очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми програмами, тощо [1].

Стисло представимо типи завдань за спроектованими очікуваними результатами навчання для кожного класу.

1 клас. *Навичка письма малих і великих літер алфавіту*: встановити відповідність між друкованими і рукописними буквами; дописати велику / малу літеру – пару до наведеної букви; дописати елемент літери (наведено частину); написати правильне з'єднання букв; дописати слова (наведено початок); записати слова – назви малюнків (наведено трансформоване слово); записати речення правильно (наведено варіант з помилкою, як-от: мала буква на початку речення, відсутня крапка в кінці речення і под.).

Уміння списувати слова і речення із друкованого й рукописного тексту: списати речення (наведено рукописний варіант); списати речення (наведено окремі слова, словосполучення, речення); записати слова рукописними буквами (наведено друкований варіант); утворити й записати нові слова; виписати слова / речення за певною ознакою (називають осіб, кольори, дії і под. / в яких розповідається про ..., описується ... і под.); записати текст, замінюючи малюнки словами (наведено друкований варіант); списати текст, доповнюючи словами (наведено друкований варіант).

Уміння писати під диктування.

2 клас. *Уміння складати й записувати прості тексти*: доповнити й записати текст (пропущено окремі слова); записати текст (наведено деформовані речення); упорядкувати деформований текст, дібрати заголовок; скласти текст за наведеними запитаннями / словами / окремими структурними елементами / серією малюнків та дібрати заголовок; скласти текст на одну із запропонованих тем.

Уміння вдосконалювати написане, виправляти недоліки письма: виявити речення, які не відповідають заголовку; замінити повтори слів; встановити межі речень, правильно оформити на письмі; доповнити речення наведеними словами; дописати текст (відсутня одна структурна частина); усунути невідповідності у змісті тексту; виправити орфографічні й синтаксичні помилки в тексті.

3 клас. *Уміння створювати писемні висловлювання з опорою на дидактичний матеріал*: доповнити текст (пропущено окремі слова); поширити речення другорядними членами; скласти текст за наведеними словами / запитаннями / одним зі структурних елементів / за змістом малюнка і планом / за серією малюнків та дібрати заголовок.

Уміння самостійно створювати писемні висловлювання про свої думки, враження, спостереження, на запропоновану тему.

Уміння вдосконалювати написане, виправляти недоліки письма: виявити в тексті зайві речення; дібрати влучний заголовок (наведений не відповідає змісту тексту); замінити повтори слів; уточнити зміст висловлювання (доповнити текст реченням, вказати його розміщення); доповнити текст словами; замінити недоречно вжиті слова (обрати з наведених); встановити межі речень, правильно оформити на письмі; дописати текст (відсутня одна структурна частина); виправити орфографічні й синтаксичні помилки в тексті.

4 клас. *Уміння створювати писемні висловлювання, короткі письмові повідомлення на запропоновану тему*.

Уміння розпізнавати, добирати й доречно вживати слова різних лексичних груп у текстах: встановити відповідність між словами (за певною лексичною ознакою); дібрати влучне слово (з наведених варіантів); замінити слова (за певною лексичною ознакою); пояснити значення слів, власне трактування (багатозначних, ужитих в переносному значенні тощо); доповнити текст словами (за певною лексичною ознакою).

Уміння редагувати тексти: дібрати влучний заголовок (з наведених варіантів і самостійно); дібрати слова для усунення повторів; виявити речення, що не відповідають темі

тексту; встановити межі речень, правильно оформити на письмі; замінити недоречно вжиті слова; доповнити текст / увиразнити зміст (відповідно до певного завдання); дописати текст (відсутня одна зі структурних частин); виправити орфографічні й синтаксичні помилки в тексті.

Змістове наповнення завдань характеризується практичним спрямуванням, тобто наближене до реальних умов, інтересів і життєвих запитів молодших школярів.

Наведений перелік типів завдань для діагностики вочевидь охоплює найбільш значущі очікувані результати навчання писемного мовлення: орфографічні й пунктуаційні навички, графічні й технічні навички, зв'язні висловлювання, швидкість письма, культура оформлення письмових робіт.

Прогнозуємо, що використання запропонованого інструментарію діагностики дозволить отримати цілісні наочні показники для аналізу і встановлення навчальних втрат учнів, формулювання висновків та ухвалення відповідних рішень щодо подальшої оптимізації освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Навчальні втрати: причини, наслідки й шляхи подолання. URL: [Навчальні втрати: причини, наслідки й шляхи подолання – Освіта.UA \(osvita.ua\)](https://osvita.ua)
2. Онопрієнко О. В. Навчальна аналітика у визначенні навчальних втрат молодших школярів в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новачії, досвід та перспективи: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20 квітня 2023 року, м. Запоріжжя)*. Запоріжжя : Запорізький національний університет. С. 121–122. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734986>

Листопад Наталія Петрівна,
науковий співробітник відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УМІНЬ РОБОТИ З ДАНИМИ

Упровадження ідей Нової української школи зумовило внесення змін у Державний стандарт початкової освіти та програми освітніх галузей. У зміст математичної освітньої галузі введена змістова лінія «Робота з даними», яка передбачає ознайомлення учнів на практичному рівні з найпростішими способами виділення і впорядкування даних за певною ознакою. Оскільки раніше цей зміст у нормативних документах не виокремлювався, то система завдань та методичні рекомендації щодо отримання запланованих результатів практично відсутні. Це і стало підставою для дослідження цієї проблеми, а саме: розроблення дидактичного забезпечення формування умінь роботи з даними на уроках математики та його упровадження в навчальний процес.

Оскільки обсяг змістової лінії «Робота з даними» невеликий, цей матеріал вивчається на основі змісту інших ліній математичної освітньої галузі. Дослідження показало, що найбільша кількість завдань на роботу з таблицями і діаграмами відноситься до змістового наповнення лінії «Числа, дії з числами. Величини». Система завдань, розроблена у ході дослідження, лише доповнює чинні підручники, не замінюючи завдань, які в них розміщені.